

ra tárulhat fel, akik képesek levetkőzni az előítéleteiket, más társadalmi helyzetű és származású társaikat egyenlő félként elfogadni. Azonban ez az éleslátás lemondással is jár, hiszen így az is megítélés tárgya lesz, aki toleranciával viszonyul „alacsonyabb rangú” társaihoz. A könyv olvasása és szemlélése során felmerül az a lehetőség, miszerint Vakvarjúcska egy roma fiúval azonosítható. Ezt nem csupán keresztneve (Gazsi) és az illusztrációk erősítik (a herceg jóval sötétebb bőrszínnel van ábrázolva, mint a többi hős), de olykor a szereplő megszólalásai, életkörülményei is. A „Picit eszünk, sokat / félünk, / amennyink van, / anynyit érünk” (75) szövegrész erőteljesen érzékelteti azokat a viszonyokat, amelyek közt a szereplőnek élnie kell, s amely körülmények Pimpáréra is várnak. A sorok idézte társadalmi viszonyok különösen emlékeztetnek a mostanában leginkább a roma kisebbséggel kapcsolatosan emlegetett mélyszegénység fogalmára, így ez a tény is erősíti ezt az értelmezési lehetőséget.

Erdős Virág gyermekkönyve nem szokványos alkotás. Több érdekes értelmezési lehetőséget is kínál, azonban nem biztos, hogy valóban érdemes gyermekekkel olvastatni. A felvetett társadalmi kérdések toleranciára tanítanak ugyan, de boldog befejezés híján arról győz meg a történet, hogy hiába vagyunk jók és liberálisak, hiába cselekszünk a világrendbe illeszkedő dolgokat, kiteszítottak maradunk. A boldogság ugyan elérhető ezen a szinten is (a szerelemben), de a teljes élet aligha. Ha arra a kérdésre, hogy lehet-e olyan könyvet adni egy gyermeknek, amelyben elvész az igazság, igen a válasz, akkor Erdős Virág könyve jó választás. Ha viszont nem akarjuk megfosztani eredendő naivitásuktól a könyv befogadóit, akkor kevésbé ajánlott olyan művet adni a kezükbe, ahol ez megtörténhet.

Boldizsár Ildikó
Királyfi születik

Illusztrátor: Szegedi Katalin

Naphegy Kiadó
Budapest, 2011

Horváth Veronika

ÚTMUTATÁS, NEM KALAND

Hősnek adott egy szomorú királyfi. Küzdelme belső küzdelem. Csodás tulajdonságai, hogy érti az állatok nyelvét, illetve emlékei az idők kezdetéig nyúlnak vissza. Ezeket a képességeket nem ajándékba kapta, hanem tanulással sajátította el. Társak segítik ebben: két holló, Emlékező és Gondolkodó. Ezek a lények nemcsak az ő tanítói, a két madár „annak idején odaröppent a királyfi apjának, nagyapjának, dédapjának és ükapjának, de még azok apjának, nagyapjának, dédapjának és ükapjának a vállára is.”

A hollók, hogy a királyfi választ találjon az őt bántó kérdésre, további tanítókat hívnak segítségül, kilenc madarat, melyek egy-egy erény, titok megtestesítői: hajnalmadár – bátorság, vadlúd – összetartozás, vándorsólyom – éleslátás, sarlóskecske – szabadság, albatrosz – erő, pacsirta – jókedv, fekete harkály – kitartás, vörösbegy – nagylelkűség, hattyú – hűség.

Boldizsár Ildikó és Szegedi Katalin *Királyfi születik* című könyve a 2009-ben megjelent *Királylány születik* című kötet párjának tekinthető – legalábbis stílusában, formájában. Az új kiadvány azonban sokban különbözik a lányoknak szóló műtől.

Alapvető eltérés, hogy a hős itt nem az épp születendő gyermek, hanem a kamaszkorú, melankolikus királyfi, aki arra a kérdésre keresi a választ, hogy hol volt ő, mielőtt világra jött. Annak ellenére, hogy első ránézésre a könyvek küllemükben hasonlóknak tűnnek, a már említett

különbséget Szegedi Katalin illusztrációi is tükröznek. *Királylány születik* lapjain a hétköznapi környezetből vett tárgyak, díszítőelemek fotókként jelennek meg, és ezek az eltérő módon készült részletek kiemelkednek a képekből. Megjelennek például különböző szövetek, kézimunkaelemek, kisebb tárgyak, növények – több réteg egy képen. A *Királyfi születik* illusztrációinak alkotója nem alkalmazza túl gyakran az első könyvről jellemző technikát, illetve ha vannak is idegen elemek, összedolgozza őket a képpel, a határok nem kivehetőek. Kevés a harsány szín, egy melankolikus, egyébként nem túl fiús világot teremt (akárcsak a történet), ellentétben a lányos könyvvel, ahol erőteljesebb színhasználattal, több díszítőelemmel az otthon melegét, a környezetünkben rejlő csodákat teszi hangsúlyossá.

A korábbi könyv címadó királylánya az a gyermek, akinek a könyvet éppen olvassák, egyes szám második személyben szólítja meg őt a mesélő. A királyfi viszont egy saját identitással bír, egyes szám harmadik személyű lény, mesebeli ország, nép tartozik hozzá. A könyv üzenetével – miszerint minden világra jövő fiúgyermek királyfinak születik – meglehetősen ellentmondásos a hős bemutatása: „Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy királyfi. Mindene megvolt, ami a királysághoz kell: volt birodalma, kardja és koronája. Istállójában pompás lovak sorakoztak, s a palota termeiben megannyi kincs várta.” A királyság alkotóelemei nem éppen mindenki számára elérhető tudásból, képességek-ből állnak, bár a könyv a továbbiakban ilyen üzenetet kísérel meg átadni. A királyfi nem vívással és sárkányöléssel tölti idejét, hanem hétköznapi tevékenységekkel: biciklizik, fára mászik, sakkozik és megjavítja az elromlott dolgokat. Ez közelebb hozhatja a befogadóhoz a hőst, de rögtön a következő bekezdés távolítja is, mert kiderül, hogy a királyfinak olyan tudása is van, amely eltér a földi halandók számára elsajátítható tudományoktól. Érti az állatok nyelvét, illetve mindenre emlékszik a világ kezdete óta. Kivéve egyetlen dolgot: hol volt ő, mielőtt megszületett?

Hogy ez a kérdés miért teszi búskomorrá, arra nem kapunk választ a történetből, mindenestre tanítói segítségére szorul. A hollók bemutatnak neki különböző madarakat, azonban meglepő módon az egyébként művelt királyfi – akinek Emlékező átadta mindazt, „ami azóta történt a világban, hogy először jött fel az égbe a Nap és Hold” – nem ismeri a hattyúkat, meg kell tanítani neki a nevüket.

Az üzeneteket, amelyek az egyes madarakhoz kapcsolódnak, többnyire az állatok viselkedése határozza meg, de szimbólumként is értelmezhetőek. Az, hogy a titkokat kilenc madár adja át, számos hiedelmet,

lerakódott jelentéstartalmat megidéz. A kilences szám gyakori mesebeli szám. A különböző kultúrákban a kilencesnek tulajdonított hiedelmek (az isteni hármas megsokszorozódása, az örökkévalóság és a tökéletesség száma) mellett tények, érdekességek is kiemelik a többi számjegy közül. A tízes számrendszerben ez az egyetlen olyan szám, amelyre igaz, hogy bármely szorzatainak jegyeit összeadva önmagát reprodukálja.

A madár mint szimbólum a művészetek kezdeteitől fellelhető bizonyos alkotásokon. Képes a repülésre, olyan helyekre tud eljutni, ahová az ember nem – az ég és az ember közötti közvetítőként lehet rá tekinteni. Egyes sámánisztikus kultúrákban segítette a közösség szellemi vezetője és a transzcendens hatalmak közötti kapcsolattartást, de hírnöki funkciója később konkrétan is megnyilvánult a postagalamboknak köszönhetően. Bizonyos madarak kapcsolatba hozhatók az uralkodással – a heraldikában is megfigyelhető ez. Természetesen nem mindegy, hogy milyen madárról van szó, külön-külön is számos asszociációt indítanak. A kiemelt szerepben lévő hollóknak például van heraldikai vonatkozásuk, a Hunyadi család címerállatai, így jelenlétük ismerős a királyok termeiben. A mesében a hollók nem negatív szerepekben (bomlás, pusztulás, halál jelképei) vannak jelen, inkább az állat valós képességei igazolják, hogy miért ők a királyfi tanítói – az egyik legintelligensebb madár, szociális viselkedése és kommunikációja fejlett, ezért jól alkalmazkodik változó körülményekhez is, tanítható, idomítható.

Az első titok hordozója a hajnalmadár, hozzá az útnak indulás és a megmutatkozás bátorságát társítja a szerző – ezt a madár küllemével magyarázza, vörös szárnyai repülés közben látványossá teszik az egyébként szürke madarat. Az ember közelségét valóban jól bírja, nem ijedős, de a bátorságról nem feltétlenül a hazánkban ritkán előforduló madárra asszociál az átlagember.

A vadludakhoz társuló erény evidensebb, ők az összetartozást jelképezik a történetben. Szintén könnyen elfogadható a sólyom-éleslátás párhuzam, és a pacsirtának a jókedvvel, a harkálnak a kitartással, illetve a hattyúnak a hűséggel történő összekapcsolása. A fecskének és a munka megkezdésének népi megfigyelésen alapuló társítása azonban erősen beágyazódott, ezért némileg problematikus a madarat a szabadsággal összefüggésbe hozni. A tavasz elhozása által inkább a reményt, az újrakezdést idézi. A vörösbegy nagylelkűséggel való társítására a könyvben külleme ad magyarázatot: „kívül-belül hatalmas szíve van”. Némi utánanézéssel megtudható, hogy a keresztény hagyomány úgy tartja, a vörösbegy lecsipkedte Krisztus töviskoronájáról a töviseket, ezért ál-

dott madárnak tartják. Vörös tollainak eredetéről szól az a történet, hogy csőrében vizet hordott a tisztítótűzben szenvedő lelkek fájdalmának enyhítésére, és eközben túl közel repült a tűzhez, így megpörkölődött tollai a mellén rozsdavörössé váltak. Kiemelt szerepe van a nagylelkűség madarának, őt Emlékező mindenki másnál jobban szereti.

Ugyancsak megkülönböztetett pozíciója van az albatrosznak, aki a madarak királyaként jelenik meg, és az erő kötődik hozzá. A leghosszabb szárnyú madár, ez indokolhatja királyi létét, általánosságban a hosszú, fáradhatatlan repülést és a távoli óceánokat jelképezi. Kérdéses, hogy valóban a szárny mérete alapján célszerű-e királyt választani az egyébként fontos erényeket tanító könyvben? Kell-e egyáltalán kiemelni egy uralkodót a többi közül? Ezzel ugyanis az erő titka is hangsúlyosabbá válik, a többi fölé kerül, és ez azt a benyomást kelti, hogy egy férfivé váló fiúnál ez a legfontosabb, a meghatározó erény (a nagylelkűség mellett).

A madárkirály az egyetlen a hollókon kívül, aki beszél a királyfival, és kérdésére úgy válaszol: „Ott voltál mindenben és mindenütt.” Minden a testvérünk, mindennel egyek vagyunk, egy anyagból, egy szelemből valók. Figyelni kell, és észrevenni a tanításokat – ezeket üzeni a könyv. Az albatrosz nem válaszol minden kérdésre, a bölcsek hallgatásába burkolódik, később elrepül, és otthagyja a hollókkal a fiút.

A madarak egyébként a *Királylány születik* című könyvben is megjelennek. Ebben a kiadványban kilenc égi királylány adja áldását, és mondja el tanítását a születendő gyermekeknek, közülük a második, Armelle nevű a madarak gyermeke. Az őt ábrázoló illusztrációkon ismerős motívum látható: fekete (és vörös) madarak szállnak körülötte, és ezek a madarak a könyv végén is visszatérnek, szárnyaikon egy-egy tanács látható. Sötét világot teremtenek a királylány körül repdeső lények, küllemük nem indokolt, öncélú. A királyfi hollói ezen kísérlet folytatásának tűnnek. Nyilvánvalóan tudatos ez a törekvés, hiszen mindkét könyv első lapján egy-egy fekete madár repül, csak repülési irányuk elmentéses. A motívumok áttemelésére nem ez az egyetlen eset, egy jobban sikerült példa a királyfi gallériáján látható falevél erezte, amelyhez hasonló az első könyvben is megjelenik.

Armelle királylány kiemelt szereplője az illusztrációknak, a *Királylány születik* borítóján is ő a központi alak, és a madarak itt is jelen vannak, akár csak a *Királyfi születik* borítóján. Armelle áldása tisztaszívűségre buzdít, a madarak úgy kapcsolódnak ehhez, hogy a tisztaszívű ember olyan könnyűnek érezheti magát, mint a ő is repülni tudna. A gondos-

kodás és az empátia az eszköz ennek eléréséhez – a fiúk figyelmét ezekre a tanításokra nem hívják fel a madarak. Ez újabb kérdést vet fel: milyen útravalót kapnak a lányok és milyen a fiúk?

A tanácsok különbözősége nem jelent problémát. A férfi és a női szerepek elkülönítése a manapság divatos egyformaságot hirdető világban bátor, jó törekvés, a gyermekeknek saját nemi identitásuknak megfelelő üzenetet kívánnak a könyvek átadni. Az már kevésbé követendő példa, hogy kinek milyen tudás jár. „Légy szép!” – ez a lányok első áldása, aztán jön a tisztaszívűség, az egészség, az állhatatosság, jóság, vidámság, türelem, igazmondás, kecsesség. A fiúknak szóló tanítások a bátorság, összetartozás, éleslátás, szabadság, erő, jókedv, kitartás, nagylelkűség, hűség. Nem ártana viszont néhány erény oda-vissza áramoltatása: a hűség a lányoknak is kijár, igazmondást, őszinteséget vagy jószágot pedig a fiúk is kaphatnának.

A legnagyobb kérdés azonban az, van-e befogadó közönsége ezeknek a direkt módon átadott üzeneteknek? Kinek szól a könyv? A színes, izgalmas illusztrációk érdekessé teszik ugyan, de talán egy árnyaltabb történettel is meg lehetne fogalmazni bizonyos tanulságokat. Olvasmányosabb lenne a könyv, ha nemcsak bemutatni kísérelné meg az egyes erényeket, hanem történeteken keresztül példázná azokat. Így képes lenne rávezetni az olvasót a követendő útra, és nem a szájába rágná a tanácsokat, hanem maga fedezhetné fel őket.

A *Királyfi születik* már közelebb áll ehhez, mint az első könyv, de még mindig direkt módon közvetít. Ennek ellenére lényegesen kifinomultabb lányos párjánál, mind tartalmában, mind egyéb megoldásai-ban. A könyvek utolsó lapjai tartalmazzak egy adatlapot, melyre rá lehet írni a könyv tulajdonosának adatait: név, név jelentése, születési dátum, születés helye és az ajándékozó személye. A *Királylány születik* című könyvben toldalékok is szerepelnek előre beírtan egyes helyeken: „Én ...-án születtem”, illetve „Ezt a könyvet ...-tól kaptam”. Ezeket a hibákat (a toldalékok nem minden szótóhoz passzolnak) a *Királyfi születik* már nem tartalmazza, nincsenek előre beírva a ragok. Sajnos az illusztrációk dominanciája miatt az oldalak számozása elmaradt, valószínűleg a képek elhelyezése, érvényesülése, az esztétikai szempontok fontosabbak voltak.

El kell ismeri, a grafikai munkák valóban kiemelkedőek, a *Királyfi születik* küllemében igényes, szép könyv, azonban az írott tartalom kevésbé varázslatos, titokzatos, mint a képi világ. A titokzatosság hiányát a direkt módon közvetített tanítás okozza. Nem tisztázott a célközön-

ség sem, néhol alapvető dolgokra is magyarázatot kapunk, ugyanakkor maguk az üzenetek inkább a kiskamasz kor határán lévő fiúknak szólnak. Kár, hogy a mesebeli fordulat elmarad, pedig az illusztrációkat és Boldizsár Ildikó munkásságát nézve létrejöhetne. A kaland miatt nem veszne el semmi. Ha a királyfi nemcsak távolból nézné a madarakat, nemcsak információkat kapna mestereitől, hanem tapasztalatokat is gyűjtene, élményei az olvasásélményt is olyan színessé, árnyalttá, több rétegűvé tehetnék, mint amilyenek a könyvben látható képek.

BIBLIOGRÁFIA

2012. július–augusztus

Bibliográfiánk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2011–2012. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent kötetekben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el. Ezúton is köszönjük a Petőfi Irodalmi Múzeumnak az adatgyűjtésben nyújtott segítségét.

A feldolgozott folyóiratszámok

2000, 2012. 7–8.	Irodalmi Jelen, 2012. 7., 8.
Alföld, 2012. 7., 8.	Irodalmi Szemle, 2012. 7., 8.
Bárka, 2012. 4.	Jelenkor, 2012. 7–8.
Élet és Irodalom, 2012. július 6.,
július 13., július 20., július 27.,
augusztus 3., augusztus 10.,
augusztus 17., augusztus 24.,
augusztus 31.	Kalligram, 2012. 7–8.
Életünk, 2012. 8.	Kortárs, 2012. 7–8.
Eső, 2012. 2.	Korunk, 2012. 7., 8.
Ezredvég, 2012. 4.	Látó, 2012. 7., 8–9.
Forrás, 2012. (7–8.)	Liget, 2012. 7., 8.
Helikon (Kolozsvár), 2012. július 10.,
július 25., augusztus 10., augusztus 25.	Lyukasóra, 2012. 4.
Hévíz, 2012. 4.	Magyar Napló, 2012. 7., 8.
Híd, 2012. 8.	Mozgó Világ, 2012. 7., 8–9.
Hitel, 2012. 7., 8.	Műhely, 2012. 4.
Holmi, 2012. 7., 8.	Műút, 2012. 4.
Irodalomismeret, 2012. 3.	Napút, 2012. 6., 7.
	Palócföld, 2012. 4.
	PoLiSz, 2012. 7.
	Székelyföld, 2012. 7., 8.
	Tekintet, 2012. 4.
	Tiszatáj, 2012. 7., 8.
	Új Forrás, 2012. 7.
	Várad, 2012. 6.
	Vigilia, 2012. 7., 8.